

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор з науково-педагогічної роботи
та інформатизації

Володимир ШАРАН
січня 2023 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
Психологічні засади інклюзії в освіті

Галузь знань: 05 Соціальні та поведінкові науки

Спеціальність: 053 Психологія

Освітня програма: Психологія

Статус дисципліни: вибіркова

Факультет історії, педагогіки та психології

Кафедра психології

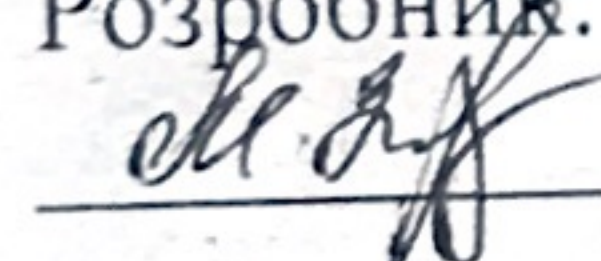
Мова навчання українська

Дані про вивчення дисципліни

Дані про вивчення дисципліни												
Форма здобуття освіти	Курс	Семестр	Загальний обсяг дисципліни	Кількість годин						Курсова робота	Вид семестрового контролю	
				Аудиторні заняття					Самостійна робота		Залік	Екзамен
				Разом	Лекції	Лабораторні роботи	Практичні заняття	Семінарські заняття				
Денна	2	4	4/120	46	16		30		74		+	

Робоча програма складена на основі освітньої програми та навчального плану підготовки фахівців третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти (42 кредитів ЄКТС)

Розробник:

 Марія ЗАМЩАК, кандидат психологічних наук, доцент

Погоджено гарантом освітньої програми:

 Мирослав САВЧИН, доктор психологічних наук, професор

Схвалено на засіданні кафедри психології

Протокол № 17 від 23.12. 2022р.

Завідувач кафедри психології Мирослав САВЧИН, доктор психол.наук, професор

Схвалено на засіданні науково-методичної ради факультету історії, педагогіки та психології

Протокол № 1 від 29.12. 2022 р.

Схвалено на засіданні науково-методичної ради університету

Протокол № 1 від 24 січня 2023 р.

1. МЕТА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Мета навчальної дисципліни: засвоєння теоретико-методологічних, нормативно-правових та організаційно-методичних засад інклюзивної освіти; забезпечити у майбутніх докторів філософії формування компетентностей, необхідних для здійснення науково-дослідницької діяльності, викладацької роботи, аналітичної роботи, наукового консультування в галузі інклюзивної освіти.

Загальні компетентності:

- здатність до розуміння широкого кола філософсько-світоглядних питань (позитивних і негативних тенденцій розвитку цивілізації та їх впливу на біологічну, психологічну, соціальну, моральну і духовну природу людини), системних зв'язків між явищами та процесами;
- здатність до володіння методологією наукового пізнання;
- здатність до аналітичного, критичного, креативного і системного мислення;
- здатність до аналізу міждисциплінарних явищ і процесів;
- реалізації власного особистісного, аксіологічного, наукового і творчого потенціалу;
- здатність використовувати набутий особистісно-професійний досвід для розв'язання наукових і фахових завдань;
- здатність до розуміння широкого кола філософсько-світоглядних питань з інклюзивної освіти;
- здатність до розуміння основних проблем методології науки;
- співвідношення методології науки та методології психологічного дослідження;
- здатність розуміти методологічні основи сучасної психологічної науки та наукову організацію науково дослідного процесу;
- здатність розв'язувати науково-дослідницькі завдання завдяки розумінню фундаментальних основ наукового знання психологічної теорії та практики;
- здатність розуміти сучасну методологію освіти, у тому числі психологічної;
- здатність до розробки та впровадження дослідницьких проектів, «start-up»;
- здатність ефективно висвітлювати, поширювати знання про наукові психологічні дослідження та інновації.
- психологічна готовність до науково-педагогічної діяльності, володіння розвиненим науковим мисленням;
- здатність до суб'єктності (активності, відповідальності, творчості) у науковому пошуку;
- здатність оперувати науковою термінологією психологічної науки та вибудовувати ієрархію наукових понять за рівнями їх узагальнення;
- розуміння системності, цілісності та взаємозв'язків психологічних феноменів, явищ і процесів, багатогранність практичної спрямованості психологічної допомоги;
- здатність орієнтуватися у сучасних психологічних теоріях психічної діяльності і особистості та концепціях психологічної практики, нормативно-правовій базі надання практичної психологічної допомоги, в основних тенденціях та парадигмах сучасної психологічної науки і практики;
- володіння знаннями про закономірності філогенезу та онтогенезу психіки та особистості людини на різних вікових етапах, особливостей розвитку психічних та особистісних процесів, станів і властивостей;
- здатність до самоорганізації та самоактуалізації; самоаналізу результатів наукової діяльності;
- здатність до емоційної саморегуляції, розвитку вольових якостей;
- здатність проявляти креативні здібності в самостійному розв'язанні дослідницьких завдань;
- дотримання етичних принципів роботи в системі «людина - людина»;
- виявлення емпатії, поваги до індивідуальних особливостей інших людей;

- здатність до толерантності та терпимості у стосунках з іншими суб'єктами наукового пошуку;
- здатність адаптуватися до нових, специфічних умов й обставин та створювати нові;
- здатність будувати індивідуальну траєкторію власного розвитку та кожного суб'єкта педагогічної діяльності;
- здатність підтримувати позитивний імідж науковця;
- добирати та використовувати психодіагностичний інструментарій відповідно до предмета та проблеми дослідження;
- володіти методами математичного моделювання предмета вивчення сучасної наукової психології та основними методами кількісної обробки емпіричних даних;
- здатність проводити моніторинг власних наукових результатів;
- володіти діагностичним інструментарієм оцінювання результатів психологічного експерименту;
- здатність оцінювати наукову та практичну цінність завдань власного психологічного дослідження;
- вміння прогнозувати розвиток сучасних напрямів у психологічній науці;
- здатність цілісно сприймати освітні процеси шляхом аналізу їх теоретичних моделей;
- здатність до розробки концепції дослідження із врахуванням природи, специфіки психологічних закономірностей і законів, багатоаспектності дії соціально-психологічних чинників, індивідуальної варіативності розвитку психічних та особистісних характеристик;
- володіння вміннями та навичками самостійної науководослідницької діяльності, що вимагає широкої фундаментальної підготовки у відповідній галузі психологічної науки;
- врахування специфіки психологічної діяльності відповідно до специфіки професійної сфери;
- здатність до застосування педагогічних методів та освітніх технологій у неперервній професійній освіті;
- здатність впроваджувати інноваційні технології у психологічну освіту;
- здатність до розробки й ефективного використання науково-методичного супроводу професійної підготовки фахівців у сфері психології;
- вміння користуватися сучасними інформаційнокомунікаційними засобами задля реалізації дослідницьких проектів у сфері психологічної освіти;
- здатність планувати та реалізувати індивідуальну траєкторію власного розвитку та кожного суб'єкта психолого-педагогічної діяльності;
- здатність до оволодіння особистісними здатностями та професійними компетенціями, творчо думати, швидко і вільно орієнтуються в інформаційному просторі, самостійно опановувати світоглядні парадигми, вивчати та модернізовувати існуючі психологічні концепції та психологічні технології;
- здатність до вивчення та модернізації традиційних моделей і технологій професійної підготовки фахівців психологів;
- розуміння процесів становлення особистості професіонала у процесі навчання і самонавчання, виховання і самовиховання, розвитку і саморозвитку;
- здатність реалізовувати здорові духовні, моральні, соціальні і психологічні цінності, використовувати психологічні технології і методи для перетворення й удосконалення освітнього простору закладу вищої, професійно-психологічної освіти та українського суспільства загалом;
- вміння реалізувати ціннісно-смісловий підхід задля створення і моделювання освітніх процесів у закладі вищої, професійної (професійно-технічної) освіти;
- здатність удосконалювати власний імідж психолога і науковця.

Програмні результати навчання (ПРН):

- методології сучасної освіти та методів наукового дослідження у сфері психології;
- психологічних чинників, закономірностей та механізмів ефективності освітніх технологій у сфері навчання, виховання і розвитку фахівця;
- норм та принципів науково-професійної етики.
- застосовувати знання фундаментальних психологічних ПРН14 розуміння закономірностей та механізмів поведінки, функціонування психіки та розвитку особистості для вирішення практичних завдань діагностики, консультування, експертизи, профілактики аномалій особистості, зміцнення психічного, психологічного, соціального і морального здоров'я людини;
- аналізувати сучасний стан і тенденції розвитку освіти та професії викладача закладу вищої освіти;
- добирати організаційно-педагогічні умови професійної підготовки фахівців;

2. ПЕРЕДУМОВИ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Програма упорядкована відповідно до анотації освітньо-професійної програми підготовки здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, базується на знаннях з таких нормативних дисциплін психологія, психодіагностика, психоконсультування, основи клінічної психології, психологія особистості, методологія досліджень у сфері психологічних наук.

3. ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

- розробляти програмно-методологічні питання суцільного психологічного спостереження в інклюзивних закладах;
- розробляти методологію психолого-педагогічного вивчення осіб з особливими освітніми потребами;
- самостійно розробляти методичні моделі, формувати для них відповідну інформаційну базу, здійснювати аналітичне супроводження розробленої моделі;
- володіти практичними навичками використання інноваційних технологій в інклюзивній освіті.

4. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Оцінювання здійснюється за шкалами оцінювання: стобальною, національною ЕКТС.

А (90 - 100) «зараховано» – студент глибоко і міцно засвоїв програмний матеріал, вичерпно, послідовно, вільно й логічно його викладає, з можливих варіантів вибирає найкращу відповідь, доцільно використовує літературні джерела. Вміє орієнтуватися у нормативно-правовій базі розвитку сучасної освіти, тенденцій вітчизняної освітньої політики щодо входження в Європейський освітньо-науковий простір. Вміє розробляти програмно-методологічні питання суцільного психологічного спостереження в інклюзивних закладах. Вміє розробляти та адекватно застосовувати методологію психолого-педагогічного вивчення осіб з особливими освітніми потребами. Самостійно розробляє методичні моделі, вміє формувати для них відповідну інформаційну базу, здійснювати аналітичне супроводження розробленої моделі. Володіє практичними навичками використання інноваційних технологій в інклюзивній освіті..

В (82 - 89) «зараховано» – отримує здобувач, який виявив глибокі знання навчального матеріалу, повно відтворює програмний матеріал, що міститься в основних і додаткових рекомендованих літературних джерелах, однак допускає незначні неточності в їх інтерпретації. Вміє орієнтуватися у нормативно-правовій базі розвитку сучасної освіти, тенденцій вітчизняної освітньої політики щодо входження в Європейський освітньо-науковий простір. Вміє розробляти програмно-методологічні питання суцільного психологічного спостереження в інклюзивних закладах. Вміє розробляти та адекватно

застосовувати методологію психолого-педагогічного вивчення осіб з особливими освітніми потребами. Самостійно розробляє методичні моделі, вміє формувати для них відповідну інформаційну базу, здійснювати аналітичне супроводження розробленої моделі. Володіє практичними навичками використання інноваційних технологій в інклюзивній освіті.

С (75 - 81) «зараховано» – отримує здобувач, який виявив міцні знання навчального матеріалу, повно відтворює програмний матеріал, що міститься в основних і додаткових рекомендованих літературних джерелах, однак допускає незначні неточності в їх інтерпретації. З певними неточностями вміє орієнтуватися у нормативно-правовій базі розвитку сучасної освіти, тенденцій вітчизняної освітньої політики щодо входження в Європейський освітньо-науковий простір. Вміє розробляти, але допускає незначні неточності з програмно-методологічних питань суцільного психологічного спостереження в інклюзивних закладах. З певними неточностями розробляє методичні моделі. З незначними неточностями володіє практичними навичками використання інноваційних технологій в інклюзивній освіті.

Д (67 — 74) «зараховано» – отримує здобувач, який виявив недостатньо міцні знання навчального матеріалу, з певним труднощами відтворює програмний матеріал, що міститься в основних і додаткових рекомендованих літературних джерелах, однак допускає помилки в їх інтерпретації. З певними неточностями вміє орієнтуватися у нормативно-правовій базі розвитку сучасної освіти, тенденціях вітчизняної освітньої політики щодо входження в Європейський освітньо-науковий простір. Допускає помилки при розробленні програмно-методологічних питань суцільного психологічного спостереження в інклюзивних закладах. Допускає помилки при розробленні та застосуванні методології психолого-педагогічного вивчення осіб з особливими освітніми потребами. З певними неточностями розробляє методичні моделі, формує для них відповідну інформаційну базу, здійснює аналітичне супроводження розробленої моделі. З незначними неточностями володіє практичними навичками використання інноваційних технологій в інклюзивній освіті.

Е (60 - 66) «зараховано» – отримує здобувач, який виявив слабкі знання навчального матеріалу, важко відтворює його, не опирається на матеріали, що міститься в основних і додаткових рекомендованих літературних джерелах. Слабо враховує і допускає помилки в їх інтерпретації. Частково вміє орієнтуватися у у нормативно-правовій базі розвитку сучасної освіти, тенденцій вітчизняної освітньої політики щодо входження в Європейський освітньо-науковий простір. При розробленні програмно-методологічних питань суцільного психологічного спостереження в інклюзивних закладах допускає грубі помилки. З помилками розробляє та застосовує методологію психолого-педагогічного вивчення осіб з особливими освітніми потребами. З труднощами розробляє методичні моделі та формувати для них відповідну інформаційну базу, здійснює аналітичне супроводження розробленої моделі. З труднощами володіє практичними навичками використання інноваційних технологій в інклюзивній освіті.

FX (35 - 59) «незараховано» – отримує здобувач, який виявив незнання значної частини навчального матеріалу, важко відтворює його, допускає істотні помилки у відповідях на запитання, не вміє враховувати і аналізувати базові знання у нормативно-правовій базі розвитку сучасної освіти, тенденцій вітчизняної освітньої політики щодо входження в Європейський освітньо-науковий простір. Не вміє розробляти програмно-методологічні питання суцільного психологічного спостереження в інклюзивних закладах. Не вміє розробляти та адекватно застосовувати методологію психолого-педагогічного вивчення осіб з особливими освітніми потребами. Не здатен самостійно розробляти методичні моделі, не вміє формувати для них відповідну інформаційну базу, не здійснює аналітичне супроводження розробленої моделі. Не володіє практичними навичками використання інноваційних технологій в інклюзивній освіті.

F (0 - 34) «незараховано» – виставляється здобувачеві, який дуже слабо володіє програмним матеріалом, що ускладнює орієнтацію в нормативно-правовій базі розвитку

сучасної освіти, тенденцій вітчизняної освітньої політики щодо входження в Європейський освітньо-науковий простір. Не вміє теоретичні знання пов'язати з практикою.

5. ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

- перевірка знань на практичних заняттях;
- контрольна робота;
- залік.

6. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1. Інклюзивна освіта: генезис, понятійно-термінологічні визначення та основні принципи.

Визначення понять «інклюзія», «інтеграція», «порушення психофізичного розвитку», «особливі потреби» та ін. Історичне підґрунтя інклюзивної освіти. Історія спеціальної освіти та інклюзії. Соціальна та медична моделі порушень розвитку. Основні принципи інклюзивної освіти.

Тема 2. Спеціальна освіта в Україні та модернізація освітньої галузі.

Характеристика спеціальної освіти в Україні (вертикальна та горизонтальна структура; спеціальні дошкільні та загальноосвітні шкільні заклади, навчально-реабілітаційні та оздоровчі багатопрофільні центри тощо). Класифікація порушень психофізичного розвитку у дітей. Особливості впровадження інклюзивного навчання в Україні, ресурсні можливості спеціальної освіти. ІРЦ: зміст і структура діяльності.

Тема 3. Психологічний супровід інклюзивної освіти

Роль психолога у впровадженні інклюзивної освіти. Комплексна психолого-педагогічна оцінка розвитку. Характеристика, структура та рекомендації щодо застосування методик WISC-IV, LEITER-3, CONNERS-3, PEP-3, CASD. Модель системи супроводу навчання студентів з особливими освітніми потребами.

Тема 4. Психологічний менеджмент інклюзивного навчання осіб з особливими освітніми потребами.

Індивідуальний навчальний план як складова психологічного менеджменту. Необхідність використання індивідуального плану у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами. Розробка індивідуального навчального плану. Підготовка та вимоги до підписання ІНП. Співпраця з батьками при розробленні та виконанні індивідуального навчального плану. Аналіз основних компонентів індивідуального навчального плану. Інструментарій оцінювання. Діагностичне оцінювання. Якісне оцінювання. Вивчення стану соціальної компетентності осіб з особливими освітніми потребами. Спостереження та інтерв'ю. Тестування в умовах інклюзивного навчання. Портфоліо-технологія якісного оцінювання навчальних досягнень.

Тема 5. Роль сім'ї в процесі інтегрування дитини з особливими освітніми потребами в загальноосвітнє середовище.

Роль сім'ї в процесі інтегрування дитини з особливими освітніми потребами в загальноосвітнє середовище. Батьки – як члени навчальних команд. Роль батьків в оцінюванні розвитку своєї дитини. Завдання батьків як членів навчальної команди. Налагодження стосунків з педагогами та персоналом школи. Обмін конструктивною інформацією. Допомога громадських організацій та соціальних служб. Батьки – активні учасники шкільної громади. Волонтерство та адвокатство батьків.

Тема 6. Корекційно-розвивальна робота як складова інклюзивного навчання.

Корекційно-розвивальна робота та її значення у процесі навчання осіб з порушеннями психофізичного розвитку. Мультидисциплінарна команда та її діяльність в умовах інклюзивного навчального закладу. Співпраця фахівців як умова успішності інклюзивного навчання.

Тема 7. Курикулум освітнього та корекційно-розвивального процесів.

Курикулум (навчально-методичне забезпечення інклюзивної освіти): визначення та складові. Державний стандарт для дітей з особливими освітніми потребами. Загальноосвітні, спеціальні та корекційно-розвивальні програми, їх адаптація та модифікація. Реалізація курикулуму в освітньому, корекційно-розвивальному процесах. Рівні підтримки в освітньому просторі.

Тема 8. Професійне співробітництво викладачів із фахівцями партнерських організацій і служб (вектор комплексного супроводу студентів із особливими освітніми потребами).

Основні поняття про психологічний супровід студентів із інвалідністю/ особливими освітніми потребами. Допоміжні засоби та навички професійної діяльності зі студентами. Громадські об'єднання та організації як партнери ЗВО щодо впровадження інклюзивної освіти. Зарубіжний досвід співпраці громадських організацій із ЗВО інклюзивного типу. Організація соціокультурних, соціально-педагогічних і благодійних проектів у ЗВО інклюзивного типу. Використання менеджерами ЗВО волонтерських ресурсів.

ОРІЄНТОВНА ТЕМАТИКА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

1. Роль і місце інклюзії у сучасній системі освіти України.
2. Основні підходи до реалізації інклюзивної освіти.
3. Особливості інклюзивного середовища, його зміст, структура і роль у формуванні особистості. ІРЦ: зміст і структура діяльності
4. Модель системи супроводу навчання студентів з особливими освітніми потребами.
5. Корекційно-розвивальна робота індивідуальна як складова інклюзивного навчання. Координація діагностики та корекції. Основні напрями діяльності сучасних психолого-медико-педагогічних центрів. Принципи корекційно-розвивальної роботи.
6. Основні підходи до організації освітньої діяльності осіб із особливими освітніми потребами.
7. Освітнє середовище інклюзивного типу.
8. Психологічний супровід інклюзивної освіти
9. Портфоліо-технологія якісного оцінювання навчальних досягнень.
10. Мультидисциплінарна команда та її діяльність в умовах інклюзивного навчального закладу.
11. Реалізація курикулуму в освітньому, корекційно-розвивальному процесах. Модифікація, адаптація освітнього процесу.
12. Рівні підтримки в освітньому просторі.
13. Системогенез мотивації учіння майбутніх фахівців в інклюзивному освітньому середовищі.
14. Програма психологічного забезпечення розвитку мотивації учіння майбутніх фахівців та результати її впровадження.
15. Інклюзія: соціальні технології інтегрованої освіти.

7. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Самостійна робота студента з дисципліни містить: опрацювання теоретичного матеріалу; виконання завдань згідно з переліком компетенцій, що формуються у межах кожної теми навчальної програми; підготовку до самостійної роботи, підготовку до семестрового заліку.

1. Самостійно опрацювати статті: Білецька Л. Інклюзивне навчання : перші кроки в Україні/Л. Білецька // Дошкільне виховання. – 2007. – № 4. – С. 12 – 15. Даниленко Л.І. Управління інклюзивною школою на засадах менеджменту освітніх інновацій/ Інклюзивна школа: особливості організації та управління: Навч.-мет. пос. /Кол.:авторів: Колупаєва А.А., Найда Ю.М., Софій Н.З. та ін. За заг.ред.Даниленко Л.І., – К.:2007. – 128с.

2. Розробити модель інклюзивного навчального середовища у закладі вищої освіти.
3. Створити ідеальний портрет психолога закладу вищої освіти інклюзивного типу.
4. Розробити програмно-методологічні питання суцільного психологічного спостереження в інклюзивних закладах.
5. Розробити методологію психолого-педагогічного вивчення осіб з особливими освітніми потребами.
6. Розробити методичні моделі.
7. Створити презентацію на тему: «Компоненти інклюзивної компетентності психолога закладу освіти»
8. Створити презентацію відеосюжетів, що демонструють приклади професійного співробітництва психолога у команді фахівців інклюзивного закладу освіти.
9. Підготувати презентацію стратегій особистісного розвитку дітей із особливими освітніми потребами (розвитку самооблізованості, упевненості у власних силах, самостійності тощо).

8. ФОРМИ ПОТОЧНОГО ТА ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

Засвоєння студентами теоретичного матеріалу з дисципліни перевіряється шляхом усного опитування, оцінки умінь студентів аналізувати і узагальнювати інформацію про психологічні засади інклюзії в освіті, формулювання висновків та рекомендацій

Практичні заняття	Контрольна робота	сума	залік
40 б (8 відповідей по 5 балів)	60 б	100 б	100 б

Поточна успішність (max 100 балів) складається з балів, отриманих на практичних заняттях, контрольної роботи.

Залік за талоном № 2 і перед комісією проводиться в усній формі з оцінюванням за стобальною шкалою.

Оцінка виставляється за шкалами оцінювання: стобальною, національною і ЄКТС.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Базова

1. Данілавичюте Е.А., Литовченко С.В. Стратегії викладання в інклюзивному навчальному закладі: навчально-методичний посібник / За ред. А.А. Колупаєвої. – К.: Видавнича група «А.С.К.», 2012. (Серія «Інклюзивна освіта»).

2. Даниленко Л.І. Управління інклюзивною школою на засадах менеджменту освітніх інновацій/ Інклюзивна школа: особливості організації та управління: Навч.-мет. пос. /Кол.:авторів: Колупаєва А.А., Найда Ю.М., Софій Н.З. та ін. За заг.ред.Даниленко Л.І., – К.:2007. – 128с.

3. Єфімова С.М. Налагодження партнерських стосунків з родинами / Інклюзивна школа: особливості організації та управління: Навч. – мет. пос. /Кол. авторів: Колупаєва А.А., Найда Ю.М., Софій Н.З. та ін. За заг.ред.Даниленко Л.І. – К., 2007. – 128с.

4. Єфімова С.М., Королюк С.В. Лідерство та інклюзивна освіта: навчально методичний посібник / За заг. ред. Колупаєвої А.А. – К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2011. – 164 с.

5. Закон України «Про реабілітацію інвалідів в Україні»//Відомості Верховної Ради. – 2006. – № 2 – 3. – С. 36 – 42.

6. Індекс інклюзії: загальноосвітній навчальний заклад: Навч.-мет. пос. / Кол. упорядн.: Патрикеева О. О., Софій Н.З., Луценко І. В., Василяшко І. П. Під заг. ред. Шинкаренка В. І., – К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2013. – 96 с.

7. Інклюзивна освіта від А до Я: poradnik для педагогів і батьків / Укладачі Н. В. Заєркова, А. О. Трейтяк. – К., 2016. – 68 с.
8. Колупаєва А.А. Досвід реалізації інклюзивної освіти в країнах Європи / Колупаєва А.А. Педагогічні основи інтегрування школярів з особливостями психофізичного розвитку в загальноосвітні навчальні заклади: Монографія.- К.: Педагогічна думка, 2007. – 458 с.
9. Шишова І. Підготовка студентів педагогічного університету до соціальної адаптації дітей із порушеннями розвитку в умовах інклюзивної освіти [Електронний ресурс] / І. Шишова // Наук. зап. [Кіровоград. держ. пед. ун-ту ім. Володимира Винниченка]. Серія: Пед. науки. – 2013. – Вип. 121 (2). – С. 166–171. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nz_p_2013_121\(2\)_42](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nz_p_2013_121(2)_42)
10. Шульженко О. Є. Особливості формування професійної компетентності педагогів в умовах включення дітей з аутизмом до загальноосвітнього простору [Електронний ресурс] / О. Є. Шульженко, Х. Я. Сайко // Наук. часоп. НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія 19, Корекц. педагогіка та спец. психологія. – 2013. – Вип. 24. – С. 368–373.
11. Ярая Т. А. Особистісна готовність майбутніх психологів до професійної діяльності в умовах інклюзивної освіти [Електронний ресурс]: автореф. дис. канд. психол. наук: 19.00.07 / Ярая Тетяна Анатоліївна; МОН України, НПУ ім. М. П. Драгоманова. – К., 2014. – 23 с. – Режим доступу: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/5782/1/Yaraya.pdf>
12. Яценюк Л. До питання формування інклюзивної компетентності педагогів у контексті модернізації системи початкової освіти [Електронний ресурс] / Л. Яценюк // Нова пед. думка. – 2016. – № 1. – С. 168–170. – Режим доступу: <http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npd.2016.1-46>.

Додаткова

1. Методичне забезпечення діяльності педагогічних працівників дошкільних та загальноосвітніх навчальних закладів щодо роботи з дітьми, які мають особливості психофізичного розвитку: Наук.-метод. пос. / За ред. Н.І.Клокар, О.В.Чубарук. – Біла Церква: КОІПОПК, 2006. – 121 с.
2. Миронова С. П. Робота фахівців з сім'ями, які виховують дітей з особливими освітніми потребами // Актуальні питання корекційної освіти, Випуск N 9. – 2017.
3. Миронова С. П. Педагогіка інклюзивної освіти [навчально-методичний посібник] / С. П. Миронова. – Кам'янець-Подільський, 2016. – 164 с.
4. Порядок організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах// Постанова Кабінету Міністрів України від 15.08.2011 р. № 872. 5. Про створення умов щодо забезпечення права на освіту осіб з інвалідністю // Наказ МОН України від 05.12.2005 р. № 691.
5. Програма курсу «Асистент вчителя в системі інклюзивного навчання» Упор. матеріалів: Красюкова-Еннс О.В., Найда Ю.М., Байда Л.Ю. – К.: Канадський центр вивч. Інвал.; ВФ «Крок за кроком», 2012. – 12 с.
6. Психолого-педагогічний супровід дітей з порушеннями опорно-рухового апарату та розумового розвитку/За ред. Вавіної Л.С. – К.: «АТОПОЛ», 2010. – 21 242 с.
7. Education 2030: Incheon Declaration and Framework for Action for the implementation of Sustainable Development Goal 4: Ensure inclusive and equitable quality education and promote lifelong learning – Document code: ED-2016/WS/28 – 2016 / [Інчхонська декларація і рамкова програма дій по здійсненню мети 4 в області сталого розвитку: Забезпечення всеохоплюючої і справедливої якісної освіти і підтримка можливості навчання протягом усього життя для всіх // Освіта-2030: Рамкова програма

- дій]. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf00000245656>
8. Empowering children with disabilities for the enjoyment of their human rights, including through inclusive education // Report, submitted pursuant to Human Rights Council resolution 37/20, the United Nations High Commissioner for Human Rights. – 2019. – [Розширення прав і можливостей дітей з обмеженими можливостями на здійснення їхніх прав людини, в тому числі шляхом інклюзивного навчання]. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.inclusive-education-in-action.org/resources/empowering-children-disabilities-enjoyment-their-human-rights-including-through-inclusive>.
9. The Muscat Agreement Global Education for All Meeting UNESCO, Muscat, Oman 12 – 14 May 2014. – Маскатська Угода. Глобальна зустріч освіти для всіх ЮНЕСКО. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unis.unesco.org/>